

ქართულ ენაზე საკუთრივ არისტოტელეს თხზულებებს. პეგრიწი თარგმნის და ქრისტიანულად განმარტავს პროკლე დიადოხოსს.

იმისათვის, რომ სწორად შევაფასოთ ის მნიშვნელობა, რასაც არეოპაგიტული ფილოსოფია ასრულებს რუსთველთან, სათანადო ანგარიში უნდა გაეწიოს იმას, რომ არეოპაგიტიკა *ვეფხისტყაოსანში* მოგანილია არისტოტელეს ბაზაზე. მხოლოდ ამის გათვალისწინების შემდეგ შეიძლება პარალელის გავლება რენესანსის ეპოქის ევროპულ მოაზროვნეებთან, რადგანაც რენესანსის ეპოქაშიც არეოპაგელის ნეოპლატონიზმისადმი და ავეგუსტინეს პლატონიზმისადმი ინტერესი გაძლიერდა რაციონალიზმის ბაზაზე; იმ ეპოქის შემდეგ, რომელიც გაიარა ევროპულმა ქრისტიანულმა აზროვნებამ რაციონალიზმითა და არისტოტელიზმით. მხოლოდ ამგვარი შერწყმაა დამახასიათებელი რენესანსული აზროვნებისათვის. რუსთველის ფილოსოფიური წყარო რომ მხოლოდ არეოპაგიტიკა ყოფილიყო არისტოტელიზმის გარეშე, მაშინ რუსთველის აზროვნებაში რენესანსული არაფერი იქნებოდა და არეოპაგელიც ალბათ გააზრებული იქნებოდა ისევე ორთოდოქსულ-ქრისტიანულად, როგორც გაიგო და მიიღო იგი ქრისტიანულმა ეკლესიამ. პარალელის გავლება შეიძლება რუსთველსა და დანტეს შორის: დანტეს ფილოსოფიური შეხედულებები ემყარება არისტოტელესაც, პლატონსაც, ფსევდო დიონისე არეოპაგელსაც (350, გვ. 72-103); ამავე დროს, პოეტი (დანტე) პირველ ადგილს ფილოსოფოსთა საკრებულოში მაინც არისტოტელეს უთმობს (350, გვ. 72, 94). როგორც შენიშნულია ნეოპლატონური ელემენტი ამკარად ძალზე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დანტეს ფილოსოფიურ შეხედულებებში. მიუხედავად ამისა ჭეშმარიტად მაინც ის თეზისია მიჩნეული, რომ გადამწყვეტი გავლენა დანტეზე, ყოველ შემთხვევაში მისი სოციალური ფილოსოფიის მიმართ, იქონია შუასაუკუნეობრივი არისტოტელიზმის, პირველ რიგში ლათინური ავეროიზმის, იდეებმა (404, გვ. 70).

ასტროლოგია – შუასაუკუნეების მენიერება

რუსთველის შემოქმედებაში ფართოდაა ჩაქსოვილი ასტროლოგიური შეხედულებანი (16; 36; 281; 280; 283; 91; 90; 492; იხ. წინამდებარე შრომის I ნაწილი) და ეს გასაკვირი არც არის. რუსთველის ეპოქისათვის ასტროლოგია ძალზე პოპულარული იყო როგორც ბიზანტიაში, ასევე აღმოსავლეთში, კერძოდ არაბეთსა და სპარსეთში. საკმარისია დავასახელოთ, რომ

რუსთველის თანამედროვე აღმოსავლელი პოეტების ნიშაში განჯევისა (1141 – 1209) და ხაყანის (1120 – 1199) თხზულებებშიც უხვადაა ასკროლოგიური ღეგალები (16, გვ. 24-26, 38). ასკროლოგიური შეხედულებები პოპულარული იყო ბიზანტიური „ფილოსოფიური რენესანსის“ წარმომადგენლებში, რომლებიც ქართულ კულტურაზე რუსთველის წინა ეპოქაში დიდ გავლენას ახდენდნენ. კერძოდ, მიქაელ ფსელოსს ასკროლოგიური შინაარსის კომპილაციები შეუდგენია კოსმოგრაფიის საკითხებზე (16, გვ. 12, 33). სამოგადოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ასკროლოგიური იდეების გავლილება თან სდევდა იმ აგმოსფეროს, რომელშიაც ქრისტიანებისა და მაჰმადიანების კულტურულ ურთიერთობას ჰქონდა ადგილი. ასე იყო, მაგალითად, XIII საუკუნის ევროპაში (431, გვ. 166). ალბათ, იგივე აგმოსფერო უწყობდა ხელს XII საუკუნის საქართველოშიც ასკროლოგიური შეხედულებების დიდ პოპულარობას. ყოველ შემთხვევაში ამ „მეცნიერებისათვის“ ხარკი მიუზღავს დავით აღმაშენებელსაც, რაც შემდეგ მონაწიეების საგნად უქცევია (308, გვ. 210). უშუალოდ რუსთველის ეპოქის ხელნაწერთაა მოღწეული ორი ასკროლოგიური საკითხავი: „ეგლთათუჳს“ და „მჳიდთა მნათობთათუჳს“ (639). ასკრონომიულ-ასკროლოგიური ღეგალები უხვადაა გაბნეული XII საუკუნის ქართული საერო ლიტერატურის ძეგლებში: „ვისრამიანსა“, „თამარიანსა“ და „აბდულმესიაში“. ასკროლოგიური შეხედულებები სამოგადოდ იმიდავდა საერო პოეზიას. რუსთველის თანამედროვე ბავარიელი მგოსანი ვოლფრამ ფონ ეშენბახი (XII-XIII სს.) რუსთველის მსგავსად არაბული სახელებით იხსენიებს ცნობილ შვიდ პლანეტას (16, გვ. 20).

ასე რომ, რუსთველის მიერ ასკროლოგიური შეხედულებების გამოარება მოულოდნელი არ უნდა იყოს. მაგრამ საინტერესო ის არის, რომ *ვეფხისტყაოსანში* თავისებური ასკროლოგიური სისგემა ჩანს: მნათობთა ყოველი განლაგება ერთი ღმერთის ნება-სურვილს ემორჩილება. ეს თვალსაზრისი, როგორც სათანადო ადგილას ვამტკიცებდით, მკვეთრად განასხვავებს ასკროლოგიის რუსთველისეულ გააზრებას უძველესი ქალდეურ-ბაბილონური ასკროლოგიური შეხედულებებიდან. რუსთველთან ასკროლოგიური ხედვა შეთანხმებულია მონოთეისტურ რელიგიურ თვალსაზრისთან ისევე, როგორც შეახამა ასკროლოგიის პრინციპებისა და ერთი ღმერთის ურთიერთობა ნეოპლატონიზმმა, ქრისტიანული რელიგიის მოგიერთმა დიდმა ავტორიტეტმა და როგორი ინტერპრეტაციის შესაძლებლობასაც იძლეოდა არისტოტელეს

„მეგაფიზიკის“ XII წიგნის VIII თავი. როგორც ზემოთ ვამტკიცებდით, ამგვარადაა გააზრებული ასტროლოგია არა მხოლოდ რუსთველის, არამედ საზოგადოდ XI–XII საუკუნეების ქართული აზროვნების მიერ.

რუსთველი საკუთარ კოსმოლოგიურ შეხედულებებში ასტროლოგიას პალმე მნიშვნელოვან როლს ანიჭებს: ზეციური მნათობები, რომლებიც ღვანან ღმერთსა და მიწიერ სამყაროს შორის, განაპირობებენ პოემის იდეალურ გმირთა ოპტიმიზმს, რაც თავის მხრივ მოგივირებულია ასტროლოგიური განგებით, მოწვევადით. რითი იყო გამოწვეული რუსთველის აზროვნების ასე მკვეთრი დაყრდნობა ასტროლოგიურ შეხედულებებზე? რა ადგილს აკუთვნებს რუსთველს შუასაუკუნეების აზროვნებაში ასტროლოგიაზე დამყარება?

ასტროლოგიური შეხედულებების გაზიარება რუსთველს მიჯნავს რელიგიური დოგმატიკისაგან და რაციონალურ პოზიციამე აყენებს. შუა საუკუნეები ასტროლოგიაში ხედავდა მეცნიერებას და მას უპირისპირებდა რელიგიურ რწმენას. რუსთველი იმდენად ემყარება შუასაუკუნეების ამ მეცნიერებას, რომ ასტროლოგიური განგების პოზიციიდან აყენებს დებულებას, რომელიც თავისი მკაცრი და პირდაპირი გაგებით მიუღებელია ქრისტიანული ორთოდოქსიისათვის - „ავსა კარგად ვერვინ შეცვლის, თავსა ახლად ვერვინ იშობს“ (186) (მდრ.: „განგებასა ვერვინ შესცვლის, არ-საქმნელი არ იქმნების“- 191) – თითქოსდა ავიწყდება ქრისტიანული თემა: ღმერთი შეცვლის ავს კარგად (348, გვ. 286; 156, გვ. 19).

XI-XIII საუკუნეები მეცნიერული აზროვნების საწყისი ეტაპია. მეცნიერება და ფილოსოფია ერთმანეთისაგან გაყოფილი არ იყო. ანტიკური სამყაროსადმი გაღვიძებულმა ინტერესმა, მართალია, ფილოსოფიური აზროვნება განავითარა, მაგრამ საკუთრივ მეცნიერებისათვის მას შეღარებით ნაკლები მნიშვნელობა ჰქონდა (521, გვ. 260). მთელი ეპოქის ინტერესი აზროვნებისაკენ გადაიხარა. იქ, სადაც აზროვნება, გამოთვლა, ანალიზი იყო, ფილოსოფიასა და მეცნიერებას ხედავდნენ. ბუნებრივია, რომ ინტერესი გაღვივდა ასტროლოგიისადმი. იგი ასტრონომიის, გეომეტრიის და მათემატიკის ცოდნაზე დამყარებით აძლევდა საშუალებას ადამიანურ ლოგიკას თავისი სიგყვა ეთქვა ამქვეყნიურ პრობლემებზე. ასტროლოგიურ განგებას და ფაგალიზმს უპირისპირდებოდა და ებრძოდა ქრისტიანული ეკლესია; თავის მხრივ კი ასტროლოგია ამტკიცებდა, რომ ფაგალიზმი სრულიად არ იყო შეურიგებელი ადამიანურ შემოქმედებასა და ვაჟკაცურ შემართებასთან (487, გვ.

596-97). ეს კი საკმარისი იყო იმისათვის, რომ ასკროლოგიაში მეცნიერება დაენახათ და მისი პოზიციიდან რელიგიურ ლოგმაგიკას დაპირისპირებოდნენ. არაბული ამროვნება და მის კვალობაზე XIII-XIV საუკუნეების ინტელექტუალური ევროპა აღიარებს ასკროლოგიას და მასში მეცნიერებას ხედავს, ხოლო ეკლესია ებრძვის ამ მეცნიერებას და მას სიყალბეს უწოდებს (429, გვ. 484). XIII საუკუნის ევროპის საერო საზოგადოება და მუსლიმანური სამყაროს წარმომადგენლები მეცნიერების – ასკროლოგიის დონეზე პოულობენ საერთო ენას (431, გვ. 166). თვით რენესანსის ეპოქაშიც კი შერჩა ასკროლოგიას უკიდურესად მაგერიალისტური მეცნიერების რეპუტაცია (432, გვ. 9).

ასკროლოგიის პოპულარობას გვიანდელი შუასაუკუნეების ამროვნებაში განაპირობებდა არისტოტელეს ავგორიტიკიც. ასკროლოგიამ გამოიყენა არისტოტელეს ფიზიკური კონცეფცია საგანთა სიმშრალესა და სინოტივეზე, სითბოსა და სიცივეზე (368, გვ. 253). პტოლემიოსის პლანეტათა გავლენების თეორია სწორედ ამ შეხედულებაზე იყო დაფუძნებული (368, გვ. 261). საზოგადოდ, არისტოტელე აღიარებდა ვარსკვლავთა მოძრაობის გავლენას მიწიერ სამყაროზე. მისი ამრით, თვით კომეტებს, რომლებიც ზოგჯერ გადასერავდნენ ზეცას, ჰქონდათ რაღაც წინასწარმეტყველური მნიშვნელობა (487, გვ. 74). ყველაზე მეტი საყრდენი შუასაუკუნეების ამროვნებას არისტოტელეს „მეტაფიზიკის“ XII წიგნის VIII თავმა მისცა, რომელშიაც ბერძენი ფილოსოფოსი აღიარებს, რომ მნათობები ღვთაებრივი სხეულები არიან და რომ მათ ამოძრავებს და წარმართავს პირველმიზეზი (431, გვ. 75). ეს შეხედულება, რომელიც შეუთანხმებელია არისტოტელეს კონცეფციასთან სამყაროზე და რომელსაც ზოგიერთი კომენტატორი ჩანართად მიიჩნევს, ხოლო ზოგიერთი პითაგორას (580-496), ან პლატონისაგან მომდინარე შეხედულებად თვლის (431, გვ. 75-76), არაბებისათვის სამყაროს ძირითად პრინციპად იქცა (431, გვ. 77). ავეროესის ამრით, „მეცა ცოცხალი არსებაა, რომელიც მრავალრიცხოვანი წრეებისაგან შედგება“ და თითოეული მათგანი წარმოადგენს მის სასიცოცხლო ორგანოს. პირველი მამოძრავებელი არის გულის მსგავსი გეცისათვის, „აქედან ვრცელდება სიცოცხლე სხვა ორგანოებზე. თითოეულ წრეს აქვს თავისი გონება, რომელიც არის მისი ფორმა,“ ადამიანის სულის მსგავსად. „ეს გონებანი, იერარქიულად დაქვემდებარებულნი ერთმანეთზე, წარმოქმნიან მამოძრავებელთა ჯაჭვს,“ რომელიც ავრცელებს უმაღლესი სფეროს მოძრაობას ჩვენამდე (431, გვ. 76-77). არაბული

ფილოსოფია დაჟინებით ამგვიცვლდა ობიექტური გონების არსებობას ადამიანის გარეშე. არაბული ფილოსოფიის თანახმად ეს ობიექტური, „მოქმედი გონება მონაწილეობს უმაღლესი პრინციპების იერარქიაში; ისინი მართავენ მნათობებს და გადმოსცემენ ღმერთის მოქმედებას სამყაროს“ (431, გვ. 91-92). ავეროიზმმა ეს შეხედულებანი ხანგრძლივად დაამკვიდრა ევროპაში. თვით XVI საუკუნის განათლებული ევროპის ზოგიერთი მოაზროვნე ავეროესის თეორიას უკანასკნელ სიგყვად თვლიდა კოსმოლოგიაში (432, გვ. 47). ამრიგად კოსმოლოგიაზე ასკროლოგიური თვალსაზრისის გავრცელებას შუა საუკუნეებში ხელს უწყობდა არისტოტელეს და არაბული არისტოტელიზმის ესოდენ დიდი პოპულარობაც.

რუსთველის კოსმოლოგიურ შეხედულებებში ერთი საინტერესო გენდენციაც შეინიშნება. პოეტს სურს თავისი კოსმოლოგიური სქემა: ღმერთი → ასკროლოგიური მნათობები → ამქვეყნიური სინამდვილე, დაუკავშიროს ორთოდოქსულ ქრისტიანულ კოსმოლოგიას: ღმერთი → ანგელოზები → ამქვეყნიური სინამდვილე. ქრისტიანული თვალსაზრისით, რომელსაც ორთოდოქსული ძალა მიანიჭა მსოფლიო საეკლესიო კრებამ, ღმერთი იყენებს ანგელოზებრივ ძალებს, როგორც საშუალებებს სამყაროს მართვისათვის. ანგელოზები თავიანთი განსხვავებული რიგებით, ერთი მხრივ, ააშკარავებენ, ამჟღავნებენ ზეციურ სამყაროს, ხოლო მეორე მხრივ, ადამიანებისადმი ღვთაებრივი ნების გადმოცემის საშუალებები არიან (348, გვ. 321). ქრისტიანული ორთოდოქსია, ფსევდო დიონისე არეოპაგელზე დამყარებული, ზეციურ მნათობებს ანგელოზების ერთ-ერთ რიგად მოიაზრებს: საშუალო იერარქიის მეორე რიგის სახელს – ძალნი (ფსევდო დიონისე არეოპაგელი, ზეცათა მღვდელთ-მთავრობისათვის, თავი VIII) და ზეციურ მნათობთა ბიბლიურ სახელს – *ძალნი ზეციური* ანგელოზთა ზოგად სახელად გადაიაზრებს (ფსევდო დიონისე არეოპაგელი, ზეცათა მღვდელთ-მთავრობისათვის, თავი XI). ამგვარად, რუსთველი, რომელიც ასკროლოგიურ მნათობებს იცნობს *ძალნი ზეციურის* ზოგადი სახელით და გვთავაზობს სქემას: ღმერთი → ძალნი ზეციური → ამქვეყნიური სინამდვილე, ცდილობს თავისი კოსმოლოგიური სქემის ორთოდოქსულ ქრისტიანულ შეხედულებებამდე დაყვანას, ფსევდო დიონისე არეოპაგელთან შეთანხმებას. თუმცა იგი არსებით კომპრომისზე არ მიდის და რუსთველის *ძალნი ზეციურში* კონკრეტულად მხოლოდ ასკროლოგიური მნათობები იგულისხმება (283). მისი კავშირი არეოპაგელთან მხოლოდ გარეგნულია. ეს გარეგანი ფორმა

მისთვის თითქოს თანხმობაა ოფიციალურ ქრისტიანულ თვალსაზრისთან. სინამდვილეში რუსთველი ძველ ფორმაში ახალ შინაარსს ღებს. ასე რომ, რუსთველი თავისი კოსმოლოგიური სისტემისათვის სანქციას ქრისტიანულ ორთოდოქსიაშიც ეძებს. მას სურს არეოპაგელს შეუხამოს შუა საუკუნეების ასკროლოგიური კონცეფცია.

მეორე მხრივ, თავისი კოსმოლოგიური სისტემის ფორმირებაში რუსთველი ეფუძნება არისტოტელეს. საქმე ისაა, რომ *ძალნი* შუა საუკუნეების ვიწრო თეოლოგიურ ამროვნებაში, გარდა ანგელოზებისა, სხვა მნიშვნელობითაც გვხვდება. არისტოტელეს მეგაფიზიკური ამროვნების თანახმად, ყოველი არსების არსი მდგომარეობს ან მოქმედებაში, ან *ძალაში*; ხოლო თვით *ძალა* სხვა არაფერია, თუ არა მოქმედებაზე გადასვლის შესაძლებლობა და ამ გადასვლის მოძრაობა. ღმერთი წარმოადგენს წმინდა მოქმედებას. სხვა ყოველი არსება დაქვემდებარებულია მასზე, ყველაფერი სრულდება ღმერთის ძალის მიერ.¹ თავის მხრივ კი ეს ძალა არ არის პასიური, რადგან იგი განმარტება როგორც წმინდა აქტი. პირიქით, ეს ძალაც არის წმინდა მოქმედება (თომა აკვინელი, Sum. Theol., I a. q. 25). ამ გაგებით არის ღმერთი ყოვლისშემძლე. ძალა, რომელიც მას ეკუთვნის და რომლისგანაც ყველაფერი სრულდება, ისევე როგორც თვითონ ღმერთი, წმინდა მოქმედებაა (488, გვ. 558).

ძალის ამ არისტოტელესეული გააზრების შინაარსს ღებს რუსთველი შუა საუკუნეების ასკროლოგიური შეხედულებებისა და არეოპაგელის შეხამების გზით შექმნილ კოსმოლოგიურ სქემაში. ისევე როგორც რუსთველი, XIII საუკუნის ევროპული ამროვნებაც აიგივებდა ერთმანეთთან არისტოტელესეულ *ძალას*, რომელიც თანახმად ავეროესისეული კომენტარისა, *მეციურ გონებათა* იერარქიული ჯაჭვით ხორცს ასხამს ღვთაებრივ ჩანაფიქრს, მეციურ მნათობებთან. ეს გონებანი მართავენ მნათობებს, ანუ ამ გონებათა მოქმედება აღიქმება მნათობთა მოძრაობის სახით, ე. ი. ისინი გაიგივებულნი არიან მნათობებთან. სიგერ ბრაბანტელის აზრით, სამყაროს მანქანა თითქმის მთლიანად თვითონ დამოუკიდებლად მუშაობს, ხოლო პერიფერიებზე მას *მნათობები* ანუ *მეციური გონებანი* (astres ou intelligences célestres) წარმართავენ (526, გვ. 277). მაგრამ ამავე დროს ეს გონებანი უბრალო ხალხის, მასის თვალში გაიგივებული იყო ანგელოზებთან. ალბერტ დიდი წერს („მეგაფიზიკა“, II, 2): „ეს

¹ შეადარე: „რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერითა“ (1)

ინგელექტები (გონებანი – ე. ხ.) უბრალო ხალხში ანგელოზებად იწოდებიან“ (იხ. 52, გვ. 129)¹.

რუსთველის ეს გენდენცია არისტოტელისეული სისტემის არეოპაგელთან შეთანხმებისა რენესანსული ხასიათისაა. სამოგადოდ, ასტროლოგიაში მეცნიერების დანახვა და ინგერესის გავლილება ამ მეცნიერებისადმი დასავლეთ ევროპაში რენესანსის ეპოქისათვის იყო დამახასიათებელი. რენესანსის ეპოქის ევროპაში თვით XVIII საუკუნემდე ასტროლოგია ისეთი პოპულარობით სარგებლობდა, როგორიც არსად არ ჰქონია მას ანტიკური ეპოქის შემდეგ (487, გვ. 1; 429, გვ. 521; 16, გვ. 7). რენესანსის ეპოქამ, შუა საუკუნეებისაგან განსხვავებით, ახალი წარმოდგენა შექმნა სამყაროზე. მაგრამ ეს ახალი წამოდგენა თავიდანვე ემყარებოდა შუა საუკუნეების პროგრესს ამროვნებაში: ეკლესიის ავტორიტეტის ანტიკურობის ავტორიტეტით შეცვლას (429, გვ. 514, 521), ხოლო რწმენის კულტის – ანალიზის, ამროვნების, გონების კულტით. ამიტომ იყო, რომ ასტროლოგიური შეხედულებანი რენესანსული ეპოქის საერთო ხასიათს შეესაბამებოდა და ამ ეპოქის დიდი წარმომადგენლებიც კი ვერ თავისუფლდებოდნენ ამ „მეცნიერების“ გავლენისაგან (429, გვ. 514).² ამგვარი გაგება

¹ გვიანდელი შუასაუკუნეების ამ კოსმოლოგიურ და თეოლოგიურ წიაღსვლებს ეხმაურება რუსთველის „მესთა მწყობრი“ („მით ვისწავლებით, მოგვეცეს შერთვა მესთ მწყობრთა წყობისა“ \ „მწყობრთა მწყობისა“ - 792), რომელიც ერთნაირი წარმატებით შეიძლება, ერთი თვალთახედვით, ანგელოზთა იერარქიულ რიგად იქნეს მიჩნეული, ან კიდევ, სხვა კუთხით, მნათობებად ან ვარსკვლავებად. ანგელოზთა ან მეციურ გონებათა (ინგელექტთა) ხილულ გამოვლინებად. ამიტომაც, რომ სპეციალურ რუსთველოლოგიურ ლიტერატურაში მართებულია დასაბუთებული, რომ რუსთველის „მწყობრთა წყობა“ შეიძლება გააზრებულ იქნეს როგორც ასტროლოგიურად (ციური ჰარმონია), ასევე რელიგიურად (ანგელოზთა იერარქია). ერთ გარემოებას მაინც უნდა მიექცეს ყურადღება: რადგანაც ამ სტროფში მეცაში ამაღლებაზე, ან კონკრეტულად, ღვთაებასთან შერთვაზეა საუბარი, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ნესტანი ოცნებობს სიკვდილის შემდეგ ასტროლოგიურ მნათობ მშესთან შეერთებაზე (სტრ. 1304, 1305). ე. ი. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ეს „მესთა მწყობრი“, რომელიც სამოგადოდ ანგელოზებრივ (გონებათა) რიგებს შეიძლება ნიშნავდეს, გამოვლენილია ამ რიგთა ხილული წყობის (ციური ჰარმონიის/მნათობთა წყობის) სახით.

² იმის ფაქტობრივ დამადასტურებლად, რომ თვით რენესანსის ეპოქის უდიდესი წარმომადგენლები, ახალი ამროვნების ფუძემდებლები, ასტროლოგიას მკაცრად არ მიჯნავდნენ ასტრონომიისაგან და მასში

ასტროლოგიისა რენესანსმა შუასაუკუნეების ამროვნებისაგან იმეკვიდრა. გვიანდელი შუასაუკუნეების პროგრესული ამროვნება ასტროლოგიაში მეცნიერებას ხელაფდა და მას ემყარებოდა, ამ თეზისის დასაბუთებისათვის როჯერ ბეკონის მაგალითიც საკმარისია. ბეკონისათვის, რომელიც მეცნიერებისა და შუასაუკუნეების პროგრესული ამროვნების პოზიციიდან ებრძოდა ეკლესიას, ასტროლოგია მეცნიერება იყო (442, გვ. 171). ასტროლოგიაში ბეკონი მათემატიკურ მეცნიერებას ხელაფდა (429, გვ. 484; 442, გვ. 170). თუ რამდენად არსებითი იყო გვიანდელი შუასაუკუნეებისათვის ასტროლოგიური შეხედულებანი, ამაზე ნათელ წარმოდგენას იძლევა დანტე ალიგიერის (1265-1321) შემოქმედება (16, გვ. 22-23). ასტროლოგიამ, როგორც მეცნიერებამ, არსებობა შეწყვიტა მხოლოდ XVIII საუკუნიდან. მას პირველი ლახვარი ჩასცა კოპერნიკის მიერ ახალი ასტრონომიის შექმნამ. მაგრამ ასტროლოგიურმა მეცნიერებამ მაინც კიდევ დიდხანს განაგრძო არსებობა. საბოლოოდ გამოაცალა ასტროლოგიურ ამროვნებას საფუძველი ნიუტონის მიერ მსოფლიო მიზიდულობის კანონის აღმოჩენამ (368, გვ. 334).

ძნელია თანამედროვე ადამიანისათვის სრულყოფილად წარმოდგენა იმისა, თუ რა იმიდავდა კაცობრიობის მოწინავე ამროვნებას ასტროლოგიისადმი. საინტერესოდ შენიშნავს ერნესტ რენანი: ახალმა მეცნიერებამ, განსაკუთრებით ნიუტონის მექანიკურმა ჰიპოთეზამ, ისე შეცვალა ჩვენი წარმოდგენა სამყაროზე, რომ ყოველი შეხედულება ძველი ეპოქების, შუა საუკუნეების, რენესანსის და თვით ლეკარტესიც კი, ჩვენს თანამედროვეობას *ბავშვურ ოცნებად* ეჩვენება (431, გვ. 76). ძველი ეპოქების ამროვნება სხვა სისგემას ექვემდებარებოდა. ნაცვლად დღევანდელი მსოფლიო მიზიდულობის კანონისა, კაცობრიობის ამროვნებას XVIII საუკუნემდე განაპირობებდა მსოფლიო სოლიდარობის ანუ სიმჰათიის კანონი, საყოველთაო მიმეზობრივი კავშირის კანონი, რომლის მიხედვითაც სამყაროს

მეცნიერებას ხელაფდენ, მოვეყვართ ამონაწერს ნ. კოპერნიკის წინასიგყვაობიდან, რომელიც დართული აქვს 1543 წელს გამოცემულ მის წიგნს „მეციურ ორბიტათა შესახებ:“ „... Если достоинство наук оценивается по тому предмету, о котором они трактуют, то важнейшей будет та, которую одни называют астрономией, другие – астрологией, а многие из древних – завершением математики. Поэтому она представляется венцом всех благородных наук, достойнейшей свободного человека и опирающейся на все виды математики. Арифметика, геометрия, оптика, геодезия, механика и все прочие науки отдаются в её распоряжение“ (783, გვ. 187).

ყოველი ნაწილი ერთ პრინციპზე, ერთ სისტემაზეა აგებული. სამყაროს უმცირესი ნაწილაკიც კი მსგავსია ერთეულის, მთელის. ადამიანი მსგავსია სამყაროსი. ცეცხლი, მაცოცხლებელი ადამიანისა, მსგავსია ზეციურ ვარსკვლავთა ცეცხლისა, ადამიანი იგივე კოსმოსია, მხოლოდ მიკროკოსმოსი (368, გვ. 317, 334). ეს საფუძველი ჰქონდა ასტროლოგიას, როგორც მეცნიერებას.

მსოფლიო სიმპათიის თეორია იყო ის მეცნიერული არგუმენტაცია, რომელსაც ყველა ღრთის დიდი მოაზროვნენი ასტროლოგიურ დებულებებამდე, ან მთლიანად ასტროლოგიურ თეორიამდე მიჰყავდა. პლინიუს უფროსის გადმოცემით, ჯერ კიდევ ჰიპარქი ფიქრობდა, რომ არსებობს ნათესაობა ზეციურ სხეულებსა და ადამიანებს შორის, რომ ჩვენი სულები წარმოადგენენ ცის ნაწილს (Plin., H. Nat., III, §95 - 487, გვ. 543). რომ ნაწილსა და მთელს შორის მსგავსებაა, რომ ადამიანი ენათესავენს სამყაროს და რომ ცეცხლი, რომელიც მას ამოძრავებს, მიღებულია მნათობებისაგან, ეს შეხედულება ყველაზე ინტენსიურად გადაამუშავეს და ასტროლოგიას საფუძვლად დაუდეს სტოიკოსებმა (487, გვ. 75, 572). დაბოლოს, ნეოპლატონიზმმაც სწორედ იმავე იდეების გამო ვერ თქვა უარი ასტროლოგიაზე. პლოტინიც, როგორც აღვნიშნეთ, თვლიდა, რომ „ცაში ყველაფერი ისეა, როგორც სულდგმულში“ და რომ „შესაძლოა შეიცნო ერთი ნაწილი მეორის წიაღში“ (ენეადა, 2, გრაქტ. 3). ამავე აზროვნებას ემყარება არაბული ასტროლოგიური პრინციპებიც, რომელთა მიხედვითაც, ყოველ მაგერიალურ საგანში, თუ იგი უნაკლოდ იქნება განჭვრეტილი, მთელი სამყარო მოჩანს, ისევე როგორც სარკეში (463, გვ. 10-11). ეს პრინციპი იყო საფუძველი იმისა, რომ შუა საუკუნეებისათვის ასტროლოგია მეცნიერებას წარმოადგენდა.

ამგვარად, რუსთველი თავისი კოსმოლოგიური თვალსაზრისით ემყარება რა ასტროლოგიას, შუასაუკუნეების პროგრესული აზროვნების ნიადაგზე დგას. იგი რელიგიური დოგმატიკიდან ანალიტიკური აზროვნების პოზიციაზე გადადის. ამ თვალსაზრისითაც რუსთველის შეხედულებები დასავლეთ ევროპის რენესანსული ეპოქის აზროვნებას უახლოვდება.